

Instytut Pamięci Narodowej

[https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/195030,TEKST-AUDIO-42-rocznica-wprowadzenia-stanu-wojennego.h
tml](https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/195030,TEKST-AUDIO-42-rocznica-wprowadzenia-stanu-wojennego.html)
12.05.2024, 13:22

[TEKST + AUDIO] 42. rocznica wprowadzenia stanu wojennego

Data publikacji 12.12.2023

13 grudnia 1981 r. gen. Wojciech Jaruzelski wprowadził w Polsce stan wojenny. W trakcie jego trwania internowano łącznie 10 131 działaczy związanych z „Solidarnością”. Życie straciło ok. 100 osób, w tym 9 górników z kopalni „Wujek” podczas pacyfikacji strajku. Komuniści wprowadzili stan wojenny, by złamać kręgosłup „Solidarności”, by stłumić polskie dążenie do wolności. Powrócili w ten sposób do represji masowych, charakterystycznych dla lat tzw. stalinizmu. Dokumenty dowodzą, że wprowadzając stan wojenny ekipa gen. Jaruzelskiego dążyła do utrzymania swojej władzy nawet za cenę krwi, prosząc Kreml o przysłanie pomocy wojskowej.

Kreml nie jest zadowolony

Wiosna 1981 r. była dla polskich komunistów burzliwym okresem. 30 marca 1981 r. władza komunistyczna zawarła z kierownictwem związku „Solidarność” kompromis, który polegał na zaniechaniu strajku powszechnego. W zamian Solidarność uzyskała m.in. zalegalizowanie komitetów założycielskich „S” rolników oraz obietnice – nigdy nie dotrzymane – o przeprowadzeniu dochodzenia w sprawie wydarzeń, do których doszło 19 marca w Bydgoszczy oraz o przygotowaniu ustawy o związkach zawodowych.

Z takiego porozumienia nie było jednak zadowolone kierownictwo Komunistycznej Partii Związku Sowieckiego. „Polski” temat poruszano 2 kwietnia 1981 r., podczas posiedzenia Biura Politycznego KC KPZS. Leonid Breżniew w rozmowie telefonicznej ze Stanisławem Kanią miał go zrugać słowami: „Was trzeba było nie krytykować, ale wziąć do ręki pałą. Wówczas, być może zrozumielibyście. [...] Ileż to razy was przekonywaliśmy, że trzeba podejmować zdecydowane działania, że nie można bez końca ustępować »Solidarności«”. Na posiedzeniu KC KPZS krytykowano „miętkość” PZPR. „Naszym [polskim] przyjaciółom udało się zapobiec strajkowi powszechnemu. Ale za jaką cenę? Za cenę kolejnej kapitulacji przed opozycją” – utyskiwał Breżniew.

Towarzysze z Moskwy postanowili wezwać Kanię i Jaruzelskiego (wówczas premiera i ministra obrony narodowej) na bezpośrednie spotkanie z szefem KGB Jurijem Andropowem i ministrem obrony ZSRS Dmitrijem Ustinowem. Obaj Sowieci byli dodatkowo członkami

powstałej na Kremlu – po strajkach robotniczych na wybrzeżu w sierpniu 1980 r. – komisji ds. Polski. Celem spotkania miało być wyjaśnienie przedstawicielom PRL zasadności wprowadzenia stanu wojennego, w tym poinstruowanie, aby nie bali się doprowadzić do rozlewu krwi. Przygotowano listę zaleceń, które Andropow z Ustinowem mieli przekazać Kani i Jaruzelskiemu. W związku z tym umówiono tajne spotkanie w wagonie kolejowym w Brześciu nad Bugiem na 3 kwietnia. „Zaczęło się o 10 wieczorem a skończyło o 3 rano, by polscy towarzysze mogli ukryć fakt, że w ogóle dokądś wyjeżdżali”. Jaruzelski z Kanią z powrotem w Warszawie byli już następnego dnia ok. 4 rano. Należy podkreślić, że inicjatywa spotkania w Brześciu wyszła ze strony polskiej.

Moskwa mobilizuje Jaruzelskiego

Polscy komuniści mieli obawy, czy są w stanie, bez sowieckiej pomocy, pójść na rozwiązanie siłowe. Zdaniem Ustinowa, Kania i Jaruzelski przestraszyli się efektów ewentualnego wprowadzenia stanu wojennego, gdy zobaczyli skutki konfliktu w Bydgoszczy. „Wystarczyło ledwie ruszyć dwóch członków »Solidarności« a natychmiast poderwał się dosłownie cały kraj, to znaczy »Solidarność« potrafiła szybko zmobilizować swoje siły”.

Tymczasem Sowietci namawiali Jaruzelskiego i Kanię do odważnego przejęcia inicjatywy i wprowadzenia własnymi siłami stanu wojennego. „Ogólne wrażenie z naszego spotkania z towarzyszymi było takie, że byli bardzo spięci, denerwowali się, widać było, że są udręczeni” – opowiadali 9 kwietnia na posiedzeniu KC KPZS. Jak wynika z dalszej relacji Andropowa, w związku brakiem sowieckich „doświadczeń w walce z takimi negatywnymi zjawiskami” (strajki w zakładach pracy), przekazano polskim komunistom gotowe plany i instrukcje wprowadzenia stanu wojennego, które Kania z Jaruzelskim zobowiązali się podpisać tydzień po spotkaniu w Brześciu. Znajdowały się tam zalecenia dotyczące m.in. stanu wyjątkowego, godziny milicyjnej, użycia sił wojskowych i administracyjnych.

Andropow zastrzegł jednak w czasie spotkania, że wszelkie działania w stosunku do „elementów kontrrewolucyjnych” powinny być przeprowadzane wyłącznie przez polskich komunistów. Ustinow patrzył na to, jak doświadczony sowiecki aparaczyk: „Aby rozwiać ich obawy w stosunku do wprowadzenia stanu wyjątkowego, czy wojennego, przytoczyliśmy im przykład, że w wielu krajach, jeśli tylko wybuchnie jakieś powstanie, czy zaczynają się jakieś zamieszki, wprowadza się stan wyjątkowy lub wojenny. [...] Dlaczego Polacy boją się wprowadzać stan wyjątkowy – nie rozumiemy”.

Sowieccy przywódcy, łącznie z Breżniewem, byli zgodni, że trzeba jak najszybciej zmobilizować Jaruzelskiego i Kanię do radykalnej rozprawy z „Solidarnością” własnymi, dostępnymi polskim komunistom środkami, bez oglądania się na to, że „może to ewentualnie doprowadzić do przelewu krwi”. Ustinow wyraził pogląd, że w przypadku starcia w Polsce da się utrzymać tam wspólny front armii, SB i milicji, choć jak stwierdził: „przelewu krwi nie da się uniknąć; to się stanie”. Moskwa liczyła zatem na samodzielne działania Jaruzelskiego.

Jaruzelski prosi Kulikowa o „pomoc”

Po spotkaniu w Brześciu ekipa Jaruzelskiego przyspieszyła przygotowania do wprowadzenia stanu wojennego. Kania i Jaruzelski zaczęli rozumieć, że mogą to wszystko przeprowadzić jedynie przy użyciu własnych sił. Mimo to Jaruzelski jeszcze przez następne miesiące zabiegał o gwarancje, że w przypadku niepowodzenia operacji, Sowiet i kraje Układu Warszawskiego będą gotowe do pacyfikacji Polski. Moskwa kwitowała to odmownie.

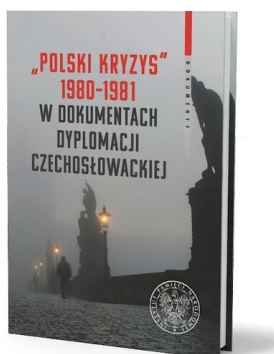
Pod koniec października 1981 r. na posiedzeniu KC KPZS Andropow relacjonował: „Polscy przywódcy napomykają o pomocy militarnej ze strony bratnich państw. Jednakże powinniśmy zdecydowanie trzymać się swojej linii – nie wprowadzać naszych wojsk do Polski”. Jeszcze na kilka dni przed wprowadzeniem stanu wojennego, Jaruzelski osobiście prosił Kulikowa: „Będziecie nam musieli pomóc. Sami nie damy sobie rady”. Nie przekonał jednak sowieckich towarzyszy, Andropow odparł: „Nie możemy ryzykować”.

Tym samym 13 grudnia 1981 r. gen. Wojciech Jaruzelski wprowadził w Polsce stan wojenny bez gwarancji pomocy ze strony Związku Sowieckiego. Warto podkreślić, że działania ekipy Jaruzelskiego były niezgodne nawet z obowiązującym wówczas porządkiem prawnym (złamano konstytucję PRL). Internowano działaczy „Solidarności” i przywódców opozycji. Zawieszono podstawowe prawa i wolności obywatelskie, zakazano strajków, demonstracji, wprowadzono godzinę milicyjną i użyto wszelkiej siły, by zmusić obywateli do posłuszeństwa. W efekcie część społeczeństwa została brutalnie spacyfikowana przy użyciu ostrej amunicji m.in. 16 grudnia 1981 r. w tłumieniu strajku w kopalni "Wujek" zginęło 9 górników. Liczbę wszystkich ofiar śmiertelnych stanu wojennego szacuje się na od ok. 40 do ponad 100. Jednak w dłuższej perspektywie koszty społeczne były bardziej znaczne. Celem reżimu komunistycznego było zniszczenie wielomilionowego ruchu „Solidarności” i złamanie ducha narodu, co po części udało się komunistom osiągnąć.

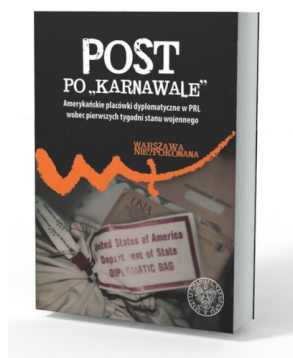
Dopiero 20 lipca 1983 r. Rada Państwa na wniosek Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego podjęła uchwałę o zniesieniu stanu wojennego z dniem 22 lipca tego roku. Stan wojenny ostatecznie zakończył się klęską komunistów, ale też w żadnym wymiarze nie został rozliczony.

W 2021 r. IPN wydał książkę pt. „Polski kryzys 1980-1981 w dokumentach dyplomacji czechosłowackiej. Seria: Dokumenty. Tom 71” autorów: Mirosław Szumiło, Mariusz Olczak. Niniejsza praca zawiera nieznane dotąd dokumenty na temat „polskiego kryzysu” z lat 1980-1981, wytworzone przez dyplomację komunistycznej Czechosłowacji, która z dużym zainteresowaniem i zarazem rosnącym niepokojem śledziła bieg wydarzeń w naszym kraju. Poszerzają one naszą wiedzę o karnawale „Solidarności” i kryzysie społeczno-politycznym w PRL w kilku aspektach: kreślą obraz tego kryzysu, jaki docierał do władz w Pradze; prezentują oceny wydarzeń w Polsce formułowane przez czechosłowackich dyplomatów; ukazują skalę i charakter ich nieformalnych kontaktów z działaczami PZPR. [Książkę można](#)

[nabyć w naszych księgarniach online lub stacjonarnie.](#)

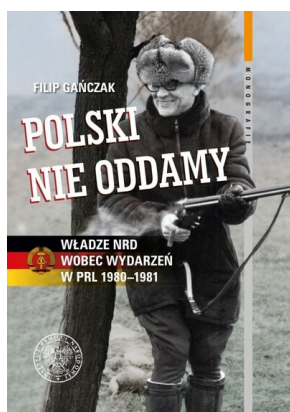
W 2021 r. ukazała się książka pt. „Post po karnawale. Amerykańskie placówki dyplomatyczne w PRL wobec pierwszych tygodni stanu wojennego” autora: Patryk Pleskot. Tom prezentuje wybór dokumentów: tłumaczeń raportów ambasady USA w Warszawie z pierwszych tygodni stanu wojennego, sporządzonych przez Departament II MSW (kontrywiad). Książkę można uznać za kontynuację publikacji „Karnawał” po amerykańsku, wydanej w 2020 r. [Niniejszą pozycję można nabyć w naszych księgarniach online lub stacjonarnie.](#)

W 2018 r. IPN wydał książkę pt. „Internowani i uwięzieni w stanie wojennym” autorów: Tomasz Kurpierz, Jarosław Neja. Tom stanowi zbiór studiów i materiałów wygłoszonych między innymi podczas konferencji Internowani i uwięzieni w stanie wojennym 1981-1983, zawiera 13 artykułów poprzedzonych wstępem, wykaz skrótów oraz indeks osobowy. [Książkę można nabyć w naszych księgarniach online lub stacjonarnie.](#)

W 2017 r. ukazała się monografia pt. „Polski nie oddamy. Władze NRD wobec wydarzeń w PRL 1980–1981” autora: Filip Gańczak. Polski nie oddamy to błyskotliwa analiza polityki Niemieckiej Republiki Demokratycznej w czasie przełomowych wydarzeń w PRL – od strajków sierpniowych po 13 grudnia 1981 r. Autor przeprowadził skrupulatną kwerendę w archiwach, wnikliwej analizie poddał też źródła drukowane. Monografia nie tylko porządkuje dotychczasowe ustalenia badaczy, lecz także znacząco poszerza wiedzę o NRD i najnowszej historii Polski. [Książkę można nabyć w naszych księgarniach online lub stacjonarnie.](#)

W 2003 r. nakładem wyd. IPN ukazała się książka pt. „Stan wojenny w Polsce 1981–1983” autora: Antoni Dudek. Prezentowana książka, dzieło kilkunastu historyków IPN, jest próbą spojrzenia na stan wojenny z perspektywy regionalnej, umożliwiającej porównanie jego przebiegu w różnych częściach Polski. Każdy rozdział dotyczy innego regionu i składa się z sześciu części analizujących kolejno: operację wprowadzenia stanu wojennego, funkcjonowanie aparatu władzy, opozycję i opór społeczny, represje karne i inne formy prześladowań, rolę odgrywaną przez Kościół katolicki i inne związki wyznaniowe, nastroje społeczne od grudnia 1981 do lipca 1983 r. [Książkę można pobrać bezpłatnie z naszej biblioteki cyfrowej.](#)

PLIKI DO POBRANIA

[dr Grzegorz Majchrzak o decyzji Rady Państwa o wprowadzeniu stanu wojennego \(mp3, 6.17 MB\)
12.12.2023 11:00](#)

[dr Grzegorz Majchrzak o decyzji Rady Państwa o wprowadzeniu stanu wojennego \(wav, 45.37 MB\)
12.12.2023 11:00](#)